

Asia: VN/13480/2020

Uutta Bryssel IIa -asetusta täydentävä kansallinen sääntely

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriölle

Asia: Lausunto työryhmän mietinnöstä uutta Bryssel IIa -asetusta täydentävästä kansallisesta sääntelystä

Viite: Lausuntopyyntö VN/13480/2020

Pyydettyinä lausuntona Helsingin hovioikeus esittää seuraavaa:

1. YLEISTÄ

Työryhmän tehtävänä on ollut valmistella Bryssel IIa -asetuksen soveltamisen edellyttämät muutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Työryhmän arvioitavana on myös ollut se, onko Suomessa lapsen palauttamisesta annetun päätöksen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä tarpeen tarkistaa, ja tarvittaessa valmistella tätä koskevat lainmuutokset.

Työryhmän mietinnössä on ehdotettu säädettäväksi uuden asetuksen soveltamista koskeva laki. Lisäksi mietinnössä on ehdotettu muutoksia, joilla täsmennetään luvattomasti poisviedyn tai palauttamatta jätetyn lapsen palauttamisesta annetun päätöksen täytäntöönpanon edellyttämiin turvaamistoimiin liittyviä säännöksiä.

Helsingin hovioikeus pääosin kannattaa keskeisiä ehdotuksia mietinnön mukaisesti. Hovioikeus esittää kuitenkin jäljempänä kerrotuin perustein eräitä lisämuutoksia kansalliseen lainsäädäntöön.

2. SÄÄNNÖSKOHTAISIA HUOMIOITA

Lapsikaappausasioihin liittyvät sovinnot (asetuksen 25 artikla)

Asetuksen 25 artiklan mukaan lapsen palauttamista koskevaa asiaa käsittelevän tuomioistuimen on mahdollisimman varhain ja missä tahansa menettelyn vaiheessa pyydettävä joko suoraan tai tarvittaessa keskusviranomaisten avustuksella osapuolia harkitsemaan halukkuuttaan osallistua sovitteluun tai muihin vaihtoehtoisin riitojenratkaisumenettelyihin, paitsi jos tämä on vastoin lapsen etua, ei sovellu tässä nimenomaisessa tapauksessa tai pitkittäisi aiheettomasti menettelyä.

Riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa lapsen palauttamista koskevat asiat on rajattu tuomioistuinsovittelun ulkopuolelle. Työryhmä ei ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa tältä osin lainsäädäntömuutoksia.

Hovioikeus katsoo toisin kuin työryhmä, että osapuolille tulisi antaa asetuksen 25 artiklassa tarkoitettu mahdollisuus halutessaan osallistua tuomioistuinsovitteluun. Hovioikeus esittää näin ollen harkittavaksi, että tuomioistuinsovittelusta säädettäisiin muuttamalla riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:ää siten, että Helsingin hovioikeudessa voidaan sovittaa myös lapsen palauttamista koskevaa asiaa. Hovioikeus toteaa selvyden vuoksi, että tällöin voidaan edellä mainitun lain 8 §:n nojalla myös sovittaa muutakin kuin osapuolten alkuperäisiä vaatimuksia, esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta.

Hovioikeus pitää tuomioistuinsovittelun mahdollistamista edellä tarkoitetuissa tapauksissa tärkeänä ottaen huomioon, että myös Haagin lapsikaappaus sopimuksen 7 artiklan mukaan keskusviranomaisen tulee itse tai asianomaisten elinten välityksellä ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin lapsen vapaaehtoisen palauttamisen turvaamiseksi tai sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi. Hovioikeuden näkemyksen mukaan se, että Suomen tuomioistuimella ei välttämättä kaikissa tilanteissa ole toimivaltaa vahvistaa vanhempien saavuttamaa sovintoa koskien lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta, ei estä sovittelun tarjoamista edellyttäen, että samalla selostetaan sovinnon vahvistamiseen mahdollisesti liittyvät rajoitukset. Kansainvälinen toimivalta voi perustua esimerkiksi vanhempien tekemään oikeuspaikkasopimukseen vanhempainvastuuta koskevilla asioilla (asetuksen 10 artikla).

Hovioikeus katsoo, että edellytykset sovittelujen järjestämiselle joutuisasti ovat myös nyt tarkoitetuissa tapauksissa olemassa. Sovitteluun on vastaavalla tavalla kuin hovioikeuden pääkäsittelyyn mahdollista osallistua videoyhteydellä. Helsingin hovioikeudessa työskentelee tuomareita, jotka sekä käsittelevät lapsikaappausasioita että toimivat lapsiasioiden sovittelijoina. Sovitteluistunnot olisi mahdollista järjestää lyhyelläkin varoitusajalla, jolloin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (jäljempänä huoltolaki) 37 §:n 1 momentissa säädetty kuuden viikon käsittelyaika ei välttämättä sovittelun vuoksi juurikaan ylittyisi.

Hovioikeus katsoo toisin kuin työryhmä, että lapsen palauttamista koskevan oikeudenkäyntiasian siirtäminen tuomioistuinsovitteluun vain esimerkiksi lapsen vapaaehtoiseksi palauttamiseksi voi tietyissä tilanteissa olla tarkoituksenmukaista ottaen huomioon erityisesti lapsen etu. Sovittelu voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhempien keskeinen erimielisyys vaikuttaisi kirjelmien perusteella koskevan lapsen asuinpaikkavaltioonsa paluun ajankohtaa. Sovittelussa olisi tällöin mahdollista keskustella tavanomaista oikeudenkäyntiä vapaammin muun muassa palauttamiseen liittyvistä yksityiskohdista. Sovittelu edellyttäisi tietenkin myös näissä tilanteissa kummankin osapuolen suostumusta.

Selvyyden vuoksi hovioikeus toteaa, ettei se pidä kannatettavana mietinnön mukaan harkittavana ollut vaihtoehtoa, jonka mukaan Helsingin hovioikeus voisi vahvistaa päätöksellä lapsen palauttamista koskevan asian yhteydessä saavutetun sopimuksen koskien lapsen palauttamisen tai palauttamatta jättämisen ohella lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta. Sovinnon vahvistaminen lasta koskevassa asiassa edellyttää sen arvioimista, onko vanhempien tekemä sopimus lapsen edun mukainen. Tämä ei hovioikeuden näkemyksen mukaan yleensä ole mahdollista ilman vanhempien tapaamista ja heidän kanssaan käytyä keskustelua lapsen tilanteesta. Lisäksi kirjallisessa menettelyssä on riskinä se, että vanhempien sopimukseen voi sisältyä elementtejä, joiden osalta Suomen tuomioistuimen toimivalta vahvistaa sopimus voi olla epäselvä ja jotka edellyttävät keskustelua vanhempien ja heidän avustajiensa kanssa.

Palauttamispäätöksen antamisen jälkeiset turvaamistoimet (46 a §)

Mietinnössä on esitetty, että huoltolakiin lisättäväksi ehdotetussa uudessa 46 a §:ssä otettaisiin huomioon lapsen palauttamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon erityispiirteet ja korostettu joutuisuusvaatimusta. Toimivaltainen tuomioistuin olisi näissä tilanteissa Helsingin käräjäoikeus. Hovioikeus kannattaa mietinnössä esitettyä.

Hovioikeus esittää lisäksi, että tämän hankkeen yhteydessä selkiytetään myös niitä turvaamistoimia, jotka ovat käytettävissä palauttamisasian ollessa vireillä tuomioistuimessa.

Huoltolain 40 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa sekä lapsen palauttamista koskevaa asiaa käsitellessään tuomioistuimien voi lapsen edun suojaamiseksi ja lapsen palauttamisen turvaamiseksi antaa väliaikaisen määräyksen siitä, kenen luona lapsen tulee asua, tai tapaamisoikeudesta taikka lapsen huollosta. Säännöksen esitöistä (HE 30/1993 vp s. 39–40) ilmenee, että väliaikaisia määräyksiä harkittaessa tulisi erityisesti pitää silmällä lapsen huoltoa koskevan päätöksen täytäntöönpanon tai lapsen palauttamisen turvaamista. Tarkoituksena on, että esimerkiksi lapsen Suomeen luvattomasti tuonut vanhempi ei oikeudenkäynnin aikana onnistu viemään lasta johonkin toiseen maahan tai Suomessa tuntemattomaan olinpaikkaan.

Väliaikaisen määräyksen eräänä keskeisenä tavoitteena lapsen palauttamista koskevassa asiassa on sen turvaaminen, ettei lasta kaapata edelleen toiseen valtioon. Sääntelyä olisi kuitenkin tarkennettava sen osalta minkälaisia väliaikaisia määräyksiä tuomioistuimen on mainituissa asioissa mahdollista antaa. Epäselvyyttä vallitsee esimerkiksi siitä, voiko tuomioistuin palauttamista koskevaa asiaa käsitellessään huoltolain 40 §:n nojalla väliaikaisesti määrätä, että toinen vanhemmista määrää lapsen passista tai että vanhemman hallussa oleva lapsen passi on luovutettava viranomaisen haltuun oikeudenkäynnin ajaksi.

Etuoikeutetusta päätöksestä annetun todistuksen peruuttaminen (12 §)

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan etuoikeutetusta päätöksestä annetun todistuksen peruutuksesta tehdään päätös, johon voi hakea muutosta. Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että muutoksenhakuoikeus ei kuitenkaan ilmene ehdotetusta pykälästä.

Epäselvyyttä lisää myös se, että perustelujen mukaan etuoikeutetusta päätöksestä annetun todistuksen peruuttamisesta ehdotetaan säädettäväksi pääosin vastaavalla tavalla kuin riitauttamattomia vaatimuksia koskevasta eurooppalaisesta täytäntöönpanoperusteesta annetun lain 3 §:ssä. Kyseistä säädöstä koskevissa esitöissä (HE 137/2005) on kuitenkin todettu, että eurooppalaisen täytäntöönpanoperusteen vahvistavan todistuksen antamiseen ei voi hakea muutosta ja että muutosta todistuksen antamiseen tai antamatta jättämiseen ei saa hakea. Jos todistus on annettu, asia voidaan kuitenkin hakemuksesta tutkia uudestaan ja, jos todistus on annettu selkeästi virheellisin perustein, se voidaan peruuttaa.

Hovioikeus ehdottaa, että muutoksenhakuoikeudesta peruutuksesta tehtyyn päätökseen säädetään selvyden vuoksi laissa.

Nopeutetut tuomioistuinmenettelyt (asetuksen 24 artikla)

Asetuksen 24 artiklan 1 kohdan mukaan tuomioistuimen, jolle lapsen palauttamista koskeva hakemus tehdään, on toimittava hakemuksen käsittelyssä pikaisesti, noudattaen nopeimpia käytettävissä olevia kansallisen lainsäädännön menettelyjä. Kyseisen artiklan 2 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on annettava päätöksensä viimeistään kuuden viikon kuluttua siitä, kun asia on saatettu sen käsiteltäväksi, paitsi jos se on poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi mahdotonta. Säännöksen 3 kohdan mukaan ylemmän oikeusasteen tuomioistuimen on annettava päätöksensä viimeistään kuuden viikon kuluessa siitä, kun kaikki vaadittavat menettelyvaiheet on toteutettu ja tuomioistuimen on mahdollista tutkia muutoksenhaku oikeuden istunnossa tai muulla tavoin, paitsi jos se on poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi mahdotonta.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, ettei huoltolain 37 §:ssä säädetä korkeimman oikeuden kuuden viikon käsittelyajasta. Hovioikeus ehdottaa, että kyseistä pykälää täsmennettäisiin siten, että korkeinta oikeutta koskee erillinen kuuden viikon käsittelyaika.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Tiina Nurmimäki.

Presidentti

Asko Välimaa

Schröder Tinja
Helsingin hovioikeus